

اخلاق دانشجویی در اندیشه و عمل امام خمینی (ره)

(ارائه مقاله در بخش دانشجویی کنگره)

سیده محبوبه کشفی^۱

چکیده

وقتی عملی مکرراً انجام شود، به تدریج در روح انسان اثر می‌گذارد و منشأ پیدایش صفتی پایدار-ملکه - می‌شود. علم اخلاق سرآغاز تمام علوم است و فضائل آن باید در علوم منعکس گردد. با توجه به مضمون روایات ذکر شده در رابطه با طالبان علم، به مقام جویندگان علم پی می‌بریم که در حین تحصیل باید اصول اخلاق را رعایت کنند. امام خمینی (ره) همواره در هنگام تشکیل کلاس‌ها، طلبه‌ها را نصیحت می‌کردند و آن‌ها را تشویق به پرورش فضایل اخلاقی می‌کردند. همچنان از آن‌ها می‌خواستند که تحصیل علم را با کمال جدیت و اعتماد به نفس و به دور از غرب‌گرایی ادامه دهند.

در این مقاله بر آنیم که با مراجعه به آرا و اندیشه‌های امام خمینی (ره) که در منابع مرتبط منعکس شده است به بررسی اخلاق دانشجویی در اندیشه‌های امام راحل بپردازیم.

واژگان کلیدی: امام خمینی (ره)، اخلاق، دانشجو، تهذیب، کوشش، انتقاد، تعهد.

مقدمه

حضرت امام خمینی (ره) در یکی از روزهای سال ۱۳۶۱ خطاب به جوانان و دانشجویان می‌فرماید: «هیچ‌گاه از حجم کار نترسید که کار هر قدر هم زیاد باشد در مقابل اراده انسان ناچیز است و اگر انسان بخواهد می‌تواند همه کارهای عظیم را با حجم هر قدر هم زیاد به انجام برساند.» (صحیفه امام، ج ۱۷، ص ۱۱۰)

این رهنمود از جمله رهنمودهای متقن و امیدوارکننده نسل بشر علی‌الخصوص جوانان است. دانشجویان با سرلوحه قرار دادن سخن امام می‌توانند چنان در عرصه دانش پیش روند که جایی برای نیازمندی به علم اجانب باقی نگذارند. در این صورت اصل اساسی استقلال و عدم وابستگی به بیگانه محقق می‌شود و از آنجا که گام نهادن در هر عرصه‌ای، اخلاق طیب مختص به خود را می‌طلبد، ورود به عرصه علم نیز خواستار اخلاق نیک «طلبه‌بودن» می‌باشد.

روش مطالعه

در این مقاله با مراجعه به آرا و اندیشه‌های امام خمینی (ره) که در منابع مرتبط منعکس شده است اخلاق دانشجویی در اندیشه‌های امام راحل بررسی و سپس نکات مربوطه جمع‌آوری شده است. بنابراین، روش مطالعه این مقاله به صورت اسنادی می‌باشد.

۱- کلیات

۱-۱- تعریف اخلاق

اخلاق واژه‌ای عربی و جمع «خلق» می‌باشد که در لغت به معنای عادت، طبع و سنجیه است. و در اصطلاح «به مجموعه‌ای از ملکات نفسانی و صفات پایدار روحی» اطلاق می‌شود. وقتی عملی به طور مکرر انجام پذیرد، به تدریج در روح انسان اثر می‌گذارد و منشأ پیدایش صفتی پایدار در نفس می‌شود که از آن به «ملکه» تعبیر می‌کنند. به طور کلی تعبیر اخلاق تنها در مورد صفاتی به کار می‌رود که به تدریج و در پی تکرار عملی حاصل شود؛ به گونه‌ای که با استقرار آن حالت در نفس، عمل به سهولت و بدون درنگ انجام پذیرد. بنابراین می‌توان گفت علم اخلاق، علمی است که کمالات و کاستی‌های نفسانی و به تعبیر دیگر، فضائل و رذائل اخلاقی را تبیین می‌کند و شیوه تحصیل فضایل و چگونگی مبارزه با رذائل را نشان می‌دهد (کلانتری ارسنجان، ۱۳۸۳، صص ۲۱-۲۲).

۱-۲- اهمیت اخلاق از منظر امام (ره)

از امام بارها شنیده می‌شد که علم اخلاق سرآغاز تمام علوم است؛ حتی علم خداشناسی که تعبیر به آیه محکمه شده است، اگر در کنارش آن علم نباشد ظلمت است و حجاب. امام می‌فرمودند: «چه شده است که برای تدریس هر علم ساعتی مقرر شد و لکن آن علم که ابقای سایر علوم منوط به آن است، فرصتی برای آن

گذاشته نشده است؟» امام برای تحقق این امر بالاخره در این میدان سرنوشت پا گذاشتند و از همان اول در حوزه به فرمایش خود که فرموده بودند، لباس عمل پوشانند، در مدرسه فیضیه حاضر شدند و وجود عزیزشان را در معرض خدمت گذاردند تا آنجا که طبقات مختلف از شمع وجودشان بهره‌ور می‌شدند. (به نقل از: رجائی، ۱۳۷۹، ص ۱۷۳).

۳-۱ لزوم تربیت اخلاقی

«همه دانشگاه‌ها، همه مراکز تربیت، همه مدارس قدیمی باید در آن اشخاصی باشند که آن اشخاصی که در آنجا هستند تربیت بکنند، تربیت اخلاقی بکنند. علمای اخلاق لازم است، هم در دانشگاه و هم در مدارس و هم در همه جا.» (امام خمینی؛ به نقل از: فراهانی، ۱۳۷۹، ص ۱۷۳)

«اگر این علم و عمل ما نافع بود، در ما که سال‌های سال است دنبال آن هستیم باید تأثیر واضحی کرده باشد و در اخلاق و اطوار ما تفاوتی حاصل شده باشد؛ چه شده است که علم و عمل چهل پنجاه ساله ما در قلوب ما اثر ضد بخشیده و دل‌های ما را از سنگ خارا سخت‌تر کرده؟ از نماز که معراج مؤمنان است ما را چه حاصل شده؟ کو آن خوف و خشیتی که لازم علم است؟ اگر خدای نخواست با این حال که هستیم ما را کوچ دهند خسارت‌های بزرگی و حسرت‌های بسیاری در پیش داریم که زایل شدنی نیست.» (امام خمینی، ۱۳۷۱، ص ۱۷۵)

۲- شناخت جایگاه دانشجویی

دربغ آیدت هر دو عالم خریدن اگر قدر نقدی که داری بدانی

طالب علم و دانش‌جوی واقعی از چنان مقام و منزلت خاصی برخوردار است. بنابر حدیثی، پیامبر گرامی اسلام (ص) فرمودند: «هرکس دوست دارد به آزادشدگان از آتش بنگرد، به دانش‌جویان نگاه کند...» و همچنین روایتی از امام باقر (ع) که می‌فرماید: «پرنندگان آسمان و جنبندگان و ماهیان دریا تا روز رستاخیز برای دانش‌جو طلب مغفرت می‌کنند.» ناگفته نماند نیل به اهداف اخلاقی و مقاصد علمی، تنها بخشی از آثار شناخت مقام و منزلت دانشجویی است و گرنه اساساً دستیابی انسان به درک مرتبه و جایگاه انسانی خود که از آن به «خودشناسی» تعبیر می‌شود از راه‌های مهم خداشناسی با آثار ویژه آن است. (کلاتری ارسنجانی، ۱۳۸۳، صص ۴۵-۴۶)

۳- بررسی اخلاق و وظایف دانشجو

۳-۱ اخلاق و آداب دانشجو با خود

۳-۱-۱ تهذیب

امام در هنگام تشکیل کلاس‌ها، طلبه‌ها را نصیحت می‌کردند و می‌فرمودند: خودتان را مهذب کنید. تهذیب اخلاق قبل از علم، تهذیب است و اگر انسان بخواهد از علمش استفاده کند، اول باید مهذب شود. (رجائی، ۱۳۷۹، ص ۱۸۵)

امام بارها به طلاب می‌فرمودند: اگر یک قدم برای تحصیل علم بر می‌دارید باید دو قدم در راه تهذیب نفس بردارید. (همان، ص ۱۸۶). خوب است فقهای عظام و مدرسین عالی‌مقام که مورد توجه جامعه علمیه می‌باشند، در خلال درس و بحث به تربیت و تهذیب افراد همت گمارند و به مسائل معنوی و اخلاقی بیش‌تر بپردازند. محصلین حوزه‌ها نیز لازم است در کسب ملکات فاضله و تهذیب نفس کوشش کرده، به وظایف مهم و مسئولیت‌های خطیری که بر دوش آنان است، اهمیت دهند (فراهانی، ۱۳۷۸، ص ۳۲۲).

مهم در دانشگاه‌ها، دانشسراها، تربیت‌های معلم و تربیت‌های دانشجو این است که تربیت همراه با تعلیمات و تعلیمات انسانی باشد. چه بسا اشخاصی که در علم به مرتبه اعلا رسیده‌اند لکن تربیت انسانی ندارند، که یک همچو اشخاصی ضررشان بر کشور، ملت و اسلام از دیگران زیادتر است. زیرا آن کسی که دانش دارد، همین دانش را یک شمشیر می‌کند در دست خودش، و با آن شمشیر دانش ممکن است که ریشه یک کشور را از بین ببرد و قطع کند (دانشگاه و دانشگاهیان از دیدگاه امام خمینی، ۱۳۷۸).

هرقدر در جوانی انسان مهذب شد، شد. اگر در جوانی خدای ناخواسته مهذب نشد بسیار مشکل است که در زمان کهنوت و پیری که اراده ضعیف است و جنود ابلیس در باطن انسان قوی، مهذب شود. (امام خمینی؛ به نقل از: فراهانی، ۱۳۷۸)

امام در اولین سخنرانی که پس از ورودشان به نجف انجام شد به طلاب چنین فرمودند: از حالا به فکر باشید، از جوانی به فکر باشید. الآن هر قدمی که برمی‌دارید رو به قبر است. هر دقیقه‌ای که از عمر شریف شما می‌گذرد یک مقداری به قبر و به آن‌جایی که از شما سؤالات خواهند کرد، دارید نزدیک‌تر می‌شوید. فکر این مطلب را بکنید که قضیه نزدیک شدن به مرگ است و هیچ‌کس هم سند به شما نداده است که ۱۲۰ سال عمر کنید. ممکن است ۲۵ ساله انسان بمیرد، ممکن است همین حالا خدای ناخواسته؛ سندی در دست نیست باید مراقبت کنید و اخلاق خود را مهذب کنید. (رجائی، ۱۳۷۹، ص ۱۷۹-۱۸۰)

۲-۱-۳ خودیابی و خودباوری

شما دانشجویهای عزیز خودتان درصدد این باشید که از غرب‌زدگی بیرون بیایید، این گمشده خودتان را پیدا کنید. آنها درصددند که با هر ترتیب شده است خودشان را به ما تحمیل کنند و شما باید مقاومت کنید. شماهایی که می‌خواهید مستقل باشید می‌خواهید آزاد باشید همچو خودتان سرپای خودتان ایستاده باشید، باید همه قشرها در این مملکت بنا را بر این بگذارند که خودشان باشند. (امام خمینی؛ به نقل از: دانشگاه و دانشگاهیان از دیدگاه امام خمینی، ۱۳۷۸، ص ۲۳۷)

«همه باید این معنا را احساس کنیم که کارها را خودمان انجام دهیم و این مسئله خلافی که به ذهن دانش‌آموزان و دانشجویان ما تلقین کرده بودند، که به غیر از رفتن به آمریکا و فرانسه و انگلستان در جای دیگری امکان ندارد به جایی رسید و همین امر موجب شد که جوان‌های ما را دسته دسته بردند و فاسد کردند، از فکرمان دور کنیم. ما می‌دانیم که شرقی‌ها و غربی‌ها با ما خوب نیستند و نخواهند بود و خیر و صلاح ما را نمی‌خواهند و دلیلش هم وضعی است که شما می‌بینید که اکثر جناح‌هایی که در دنیا هستند بر ضد ما تبلیغ می‌کنند و این به خاطر آن است که آنها اسلام را نمی‌خواهند و هر کشوری که بخواهد به اسلام عمل کند،

مورد تهاجم آنها قرار می‌گیرد. لذا ما باید فکری بکنیم که جوان‌های ما در همین جا خوب تحصیل بکنند و بر فرض، احتیاجی به خارج رفتن باشد به کشورهایی بروند که استعماری نباشد و طمع این‌که ما تحت سلطه آنان باشیم نداشته باشند. و من امیدوارم که به زودی وضعی پیش بیاید که نیازی به خارج رفتن نباشد و این بسته به فعالیت شما آقایان و سایر دوستان در این امر حیاتی است که از وجود این جوان‌های خوبی که داریم چقدر استفاده شود که در همین جا تربیت گردیده و مشغول خدمت به خدا و خلق باشند». (امام خمینی؛ به نقل از: دانشگاه و دانشگاهیان از دیدگاه امام خمینی، ۱۳۸۵، ص ۳۱۶).

«جوان‌ها را با اعتماد به نفس، با استقلال نفسانی بار بیاورید. معلم‌ها! جوان‌ها را مستقل، آزاد بار بیاورید و معتمد به نفسشان کنید». (امام خمینی؛ به نقل از: فراهانی، ۱۳۷۸، ص ۳۰۳)

۳-۱-۳ تحصیل علم با کمال جدیت

«باید چه طبقه جوان روحانی و چه دانشگاهی با کمال جدیت به تحصیل علم، هریک، در محیط خود ادامه دهند. این زمزمه بسیار ناراحت‌کننده که اخیراً بین بعضی جوانان شایع شده که درس خواندن چه فایده‌ای دارد، مطلبی است انحرافی و مطمئناً یا از روی جهالت و بی‌خبری است و یا با سوءنیت و از القائات طاغوتی شیطانی است که می‌خواهند طلاب علوم دینی را از علوم اسلامی باز دارند که احکام اسلام به طاق نسیان سپرده شود و محو آثار دیانت به دست خودمان تحقق پیدا کند و جوانان دانشگاهی ما را انگل و متکی به قشرهای استعماری بار بیاورند که همه کس چون همه چیز وادراتی باشد و احتیاج به اجنبی در تمام ابعاد و رشته‌های علمی هر چه بیش‌تر روزافزون شود و این خطر بزرگی است که کشور را هر چه بیش‌تر به عقب می‌راند. اگر علوم اسلامی مردانی متخصص نداشت تاکنون آثار دیانت محو شده بود و اگر پس از این نداشته باشد این سد عظیم مقابل اجانب منهدم می‌شود و راه برای استثمارگران هر چه بیش‌تر باز می‌شود و اگر دانشگاه‌ها خالی از مردانی دانشمند و متخصص شوند، اجانب منفعت‌طلب چون سرطان در تمام کشور ریشه دوانده و زمام امور اقتصادی و علمی ما را در دست می‌گیرند و سرپرستی می‌کنند. باید جوانان با این فکر غلط استثمارگری مبارزه کنند و بهترین و مؤثرترین مبارزه با اجنبی، مجهز شدن به سلاح علم دین و دنیاست و خالی کردن این سنگر و دعوت به خلع این سلاح، خیانت به اسلام و مملکت اسلامی است». (امام خمینی؛ به نقل از: دانشگاه و دانشگاهیان از دیدگاه امام خمینی، ۱۳۷۸، صص ۲۳۲-۲۳۳)

۳-۱-۴ کوشش

«کوشش انبیا و ایده بعثت در تمام قرن‌ها تربیت این موجود [انسان] است، این موجودی که عصاره همه مخلوقات است و با اصلاح او اصلاح می‌شود عالم، و با فساد او به فساد کشیده می‌شود. کوشش انبیا از اول تا آخر این بوده است که این موجود را به صراط مستقیم دعوت کنند و راه ببرند. نه همان هدایت و گفتن تنها، بلکه راهنمایی و الگو بودن خودشان در اعمال، و در افعال و در اقوال برای این‌که این موجود را به آن کمالی که لایق است برسانند». (صحیفه امام، ج ۱۴، ص ۷-۸)

«امروز که کشور از استقلال شایسته برخوردار است... جوانان عزیز دانشگاهی هر چه بیش‌تر در کسب علوم و فنون در اعتلای کشور معظم خود کوشش نمایند و از نفوذ عناصر منحرف و وابسته به چپ و راست

قاطعانه جلوگیری کنند و نگذارند محیط مقدس دانشگاه آلوده به اغراض منحرفان و وابستگان به اجانب گردد.» (امام خمینی؛ به نقل از: دانشگاه و دانشگاهیان از دیدگاه امام خمینی، ۱۳۷۸، ص ۲۴۰)

۳-۲ وظایف دانشجو

۳-۲-۱ مطالعه روی مبانی اسلام

طلاب علوم دینی و دانشجویان و دانشگاه‌ها باید دقیقاً روی مبانی اسلام مطالعه کنند و شعارهای گروه‌های منحرف را کنار بگذارند و اسلام عزیز راستین را جایگزین تمام کج‌اندیشی‌ها نمایند. این دو دسته باید بدانند اسلام خود مکتبی است غنی که هرگز احتیاجی به ضمیمه کردن از مکاتب غیر آن نیست و همه باید بدانند که التقاطی فکر کردن، خیانتی بزرگ به اسلام و مسلمین است که نتیجه و ثمره تلخ این نوع تفکر در سال‌های آینده روشن می‌گردد. با کمال تأسف گاهی دیده می‌شود که به علت عدم درک صحیح و دقیق مسائل اسلامی بعضی از مسائل را با مسائل مارکسیستی مخلوط کرده‌اند و معجونی به وجود آورده‌اند که به هیچ‌وجه با قوانین مترقی اسلام سازگار نیست. دانشجویان عزیز! راه اشتباه روشنفکران غیرمتعهد را نروید و خود را از مردم جدا نسازید. (روشنفکری و روشنفکران در ایران از دیدگاه حضرت امام خمینی، ۱۳۷۹، ص ۲۹۵)

۳-۲-۲ سؤال، بحث و انتقاد

«امام همواره طلاب را تشویق می‌کردند که هنگام درس سؤال بگویند، بحث کنند، انتقاد کنند. یکی از اشخاصی که هنگام درس زیاد صحبت می‌کرد و گاهی امام را ناراحت می‌کرد، خود من بودم (آیت‌الله خاتم یزدی) و امام واقعاً به حرف‌ها گوش می‌دادند و همیشه ترویج و تشویق می‌کردند که باید انتقاد کنید. مرحوم حاج آقا مصطفی هم زیاد بحث می‌کردند. و هیچ وقت نمی‌شد که امام ناراحت شوند؛ بلکه اگر طلاب صحبت نمی‌کردند امام نگران می‌شدند و همواره می‌فرمودند: هر سخنی گفته می‌شود به نظر تنقید بنگرید، هر چه صاحب سخن هم بزرگ باشد انسان نباید فوراً حرف او را بپذیرد؛ بلکه باید با دقت بررسی کند. گاهی بعضی از دوستان اشکالاتی را می‌نوشتند و تقدیم امام می‌کردند، امام علاوه بر این که خوشحال می‌شدند، برای تشویق آنان، انعام هم به آنها می‌دادند.» (ماهنامه پاسدار اسلام)

۳-۲-۳ تقویت ابعاد جسم و روح

عقل سالم در بدن سالم است. ورزش همان‌طور که بدن را تربیت می‌کند و سالم می‌کند، عقل را هم سالم می‌کند و اگر عقل سالم باشد تهذیب نفس هم باید به دنبال او باشد. شما همان‌طور که ورزش می‌کنید و اعصاب خودتان را قوی می‌کنید و ان‌شاءالله برای آتیه مملکت مفید خواهید شد، لازم است که همه ابعاد روحی خودتان را تحت تربیت ورزشی قرار بدهید (امام خمینی؛ به نقل از: فراهانی، ۱۳۷۸، ص ۳۴۳).

کوشش کنید در این دانشکده‌ها که هستید ایمان را در خودتان تقویت کنید؛ ایمانی که هم در این‌جا شما را شرافتمند می‌کند و هم در پیشگاه حق آبرو دارید و با آبرومندی وارد می‌شوید به حق تعالی. (امام خمینی؛ به نقل از: دانشگاه و دانشگاهیان از دیدگاه امام خمینی، ۱۳۷۸، ص ۲۳۹)

۴-۲-۳ تعهد و استقامت

«جوانان متعهد در طول تاریخ و خصوص دانشجویان مسلمان در نسل حاضر و در نسل‌های آینده سرمایه‌های امیدبخش اسلام و کشورهای اسلامی هستند. اینانند که با تعهد و سلاح و استقامت و پایداری می‌توانند کشتی نجات امت اسلامی و کشورهای خود باشند و این عزیزانند که استقلال و آزادی و ترقی و تعالی ملت‌ها مرهون زحمات آنان است... و با صید آنان است که ملت‌ها و کشورها به تباهی و استضعاف کشیده می‌شوند.» (همان، ص ۲۶۳)

۳-۳. اخلاق و آداب دانشجو با خدا

۱-۳-۳ اخلاص

درسیر تکامل اخلاقی و توفیقات معنوی و رسیدن به آستان قرب ربوبی، خالص نمودن قصد و نیت از غیرخدا، عاملی تعیین‌کننده و سرنوشت‌ساز است. در مسیر بندگی کم‌ترین درجه اخلاص، آن است که اعمال واجب و مستحب از جمله تحصیل علوم و معارف به دور از تظاهر و ریاکاری، به قصد رسیدن به پاداش الهی و رهایی از کیفر خدایی انجام گیرد. (کلانتری ارسنجانی، ۱۳۸۳)

«ای عزیز، علاج کل العالج در این است که انسان می‌خواهد علمش الهی باشد، وارد هر علمی که شد مجاهده کند و با هر ریاضت و جدیتی شده قصد خود را تخلیص کند. سرمایه نجات و سرچشمه فیوضات، تخلیص نیت و نیت خالص است: «من اخلص الیه اربعین صباحاً جرت ینابیع الحکمه من قلبه علی لسانه [هرکس که خود را چهل روز برای خدا خالص گرداند چشمه‌های حکمت از دل بر زبانش جاری گردد]» (امام خمینی، ۱۳۷۱، ص ۳۹۴).

۲-۳-۳ عدم غفلت از قرآن

مهمترین وظیفه شاگرد - که از لحاظ اهمیت در درجه نخست قرار دارد - این است که قبل از هرگونه اقدامات تحصیلی، با دقت و اهتمام ویژه‌ای به حفظ و به خاطر سپردن قرآن کریم فعالیت درسی و تحصیلی خود را آغاز کند زیرا قرآن کریم، اساس و بنیاد همه علوم و دانش‌ها، و معارف آن پرارزش‌ترین معارف انسانی است (شهید ثانی، ۱۳۵۹)

«از تمامی علمای اعلام و فرزندان قرآن و دانشمندان ارجمند تقاضا دارم که از کتاب مقدسی که تبیان کل شی است و صادر از مقام جمع الهی به قلب نور اول و ظهور جمع الجمع تابیده است، غفلت نفرمایند. این کتاب آسمانی - الهی که صورت عینی و کتبی جمیع اسماء و صفات و آیات و بنیات است و از مقامات غیبی آن دست ما کوتاه است و جز وجود اقدس جامع "من خوطب به" از اسرار آن کسی آگاه نیست... مباد که مهجور شود... هان ای حوزه‌های علمیه و دانشگاه‌های اهل تحقیق! به پا خیزید و قرآن کریم را از شر جاهلان متنسک و عالمان متهتک که از روی علم و عمد به قرآن و اسلام تاخته و می‌تازند، نجات دهید.» (امام خمینی؛ به نقل از: دانشگاه و دانشگاهیان از دیدگاه امام خمینی، ۱۳۷۸، صص ۶۴۳-۶۴۵)

۳-۴ اخلاق و آداب دانشجو با استاد

۳-۴-۱ احترام به اساتید و حضور قبل از آن‌ها

مرتضی بن فضل می‌گوید: «معروف است که خود حضرت امام، در دوران طلبگی منظم و به موقع در جلسات درس استادانشان حاضر می‌شده‌اند.» مرحوم آیت‌الله شاه آبادی (استاد اخلاق امام) نیز درباره نظم و حضور امام در جلسات درس گفته بود: «روح الله، واقعاً روح الله است. نشد یک روز ببینم بعد از بسم الله درس، حاضر باشد. همیشه پیش از آنکه بسم الله درس را بگویم، حاضر بوده است.» (ستوده و برادری، ۱۳۷۹، ص ۲۴)

علی اکبر مسعود خمینی بیان می‌کند: «یادم می‌آید، روزی در مجلسی که عده‌ای از فضلا نشستند بودند، از ایشان سؤال علمی کردند؛ در واقع یکی از آقایان به یکی دیگر از علما گوشه و کنایه می‌زد. چهره امام برافروخته شد و فرمودند: منزل من جای گوشه و کنایه نیست. مجالس، باید مجالس خدایی باشند مجالس نمی‌توانند جویری باشند که در آن کسی به مؤمنین و مسلمان‌ها گوشه و کنایه بزند» (همان، صص ۱۳۴-۱۳۵)

۳-۴-۲ ابراز خستگی نکردن از ادامه درس

از امور ناپسند که در بسیاری از مراکز آموزشی ما رواج یافته این است که هنوز وقت مقرر برای تدریس به پایان نرسیده، استاد با چهره‌های خسته و عبارت «خسته نباشید» برخی از دانشجویان روبرو می‌شود و از این لحظه تا پایان ساعت مقرر، کلاس بازدهی مطلوب خود را از دست می‌دهد. (به نقل از: کلاتری ارسنجانی، ۱۳۸۳، ص ۱۲۶)

۳-۴-۳ ارج نهادن به توضیحات استاد

«اگر استاد، ضمن بیان مطلب، حکمت‌ها و نکات دقیقی را بازگو نماید و یا در توضیح مسئله‌ای به داستان و یا شعری تمثیل جوید و شاگرد نیز از این حکمت‌ها و نکات و داستان و شعر آشنایی قبلی داشته باشد [نباید خود را از این‌گونه شواهد، بی‌نیاز جلوه داده و از استاد، روی برگرداند بلکه] باید به عنوان یک فرد ناآگاه و خالی‌الذهن با دقت تمام به گفتار استاد گوش فرا دهد و چنین وانمود سازد که با عطش شدید و علاقه وافری، خواهان چنان مطلبی می‌باشد. باید علاقه و دل‌بستگی خاطر شاگرد به بیان استاد به گونه‌ای باشد که گویا در طول زندگانی خویش هرگز چنین حکمت‌ها و داستان و اشعاری به گوشش نرسیده است.» (شهید ثانی، ۱۳۵۹)

بحث و نتیجه‌گیری

امام، رهبر ملت، در تلاش مستقل بودن و رهایی جستن از هرگونه وابستگی، دانشجویان را مورد خطاب قرار داده و از آنها می‌خواستند که به عنوان یک دانشجوی کامل باشند و دائماً در محقق ساختن آن بکوشند، تا بتوانند حق خود، استاد و دیگران را ادا کنند.

امام همیشه اخلاق را در تمام زمینه‌ها امری لازم و ملزوم می‌دانستند و معتقد بودند که فرد بدون اخلاق، نه تنها نمی‌تواند به اهدافش برسد بلکه موجب ضرررسانی به اطرافیان نیز می‌شود.

امید است که دانشجویان عزیز، خود را در قبال این واژه مسئول بدانند و در تحقق آن سعی بسیار نمایند، تا در نهایت بتوانند توصیه‌های امام را به مرحله عمل برسانند.

Archive of SID

منابع

- ۱- رجایی، غلامعلی، (۱۳۷۹)، برداشت‌هایی از سیره امام خمینی در عرصه تعلیم و تربیت و تدریس و مرجعیت، (جلد ۵)، چاپ اول، مؤسسه چاپ و نشر عروج.
- ۲- حاجتی، میر احمد، (۱۳۸۶)، عصر امام خمینی (قدس سره)، چاپ دوازدهم، مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر تبلیغات اسلامی در حوزه علمیه قم).
- ۳- فراهانی، مجتبی، (۱۳۷۸)، تعلیم و تربیت از دیدگاه امام خمینی (اهمیت، جایگاه و عوامل مؤثر بر تعلیم و تربیت)، چاپ اول، معاونت پژوهشی مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).
- ۴- دانشگاه و دانشگاهیان از دیدگاه امام خمینی (س)، (۱۳۷۸)، چاپ سوم، معاونت پژوهشی مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).
- ۵- روحانیت و حوزه‌های علمیه از دیدگاه امام خمینی (س)، (۱۳۸۴)، چاپ سوم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).
- ۶- ستوده، امیررضا و برادری، احمد، (۱۳۷۹)، جلوه‌های معلمی امام خمینی (س)، چاپ اول، نظر پنجره.
- ۷- امام خمینی (ره)، (۱۳۷۱)، شرح چهل حدیث، چاپ اول، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).
- ۸- جمعی از اساتید حوزه علمیه قم، ماهنامه پاسدار اسلام، مؤسس ۱۳۶۰.
- ۹- روشنفکری و روشنفکران در ایران از دیدگاه حضرت امام خمینی (قدس سره)، (۱۳۷۹)، چاپ چهارم، مؤسسه فرهنگی قدر ولایت.
- ۱۰- جوانان از دیدگاه امام خمینی (س)، (۱۳۸۵)، چاپ چهارم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).
- ۱۱- صحیفه امام (مجموعه ۲۲ جلدی بیانات، پیام‌ها، مصاحبه‌ها، احکام، اجازات شرعی و نامه‌ها)، (۱۳۸۵)، چاپ چهارم، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- ۱۲- شهید ثانی، (۱۳۵۹)، آداب تعلیم و تعلم در اسلام، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ۱۳- کلانتری ارسنجان، علی اکبر، (۱۳۸۳)، اخلاق و آداب دانشجویی، چاپ سوم، دفتر نشر معارف.